

УДК 352/354: 330.8

<https://doi.org/10.31713/st1-220178>

JEL Classification: D 23, F 21, K 22

Сазонець І. Л.

д.е.н., професор, завідувач кафедри державного управління,
документознавства та інформаційної діяльності
Національний університет водного господарства та природокористування

**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЮ ВЛАСНІСТЮ
В КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУРАХ****Sazonets I. L.**

Doctor of Economics,
Head of the Department of Public Administration,
Documentation and Information Activities
National University of Water and Environmental Engineering

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF MANAGEMENT OF STATE PROPERTY IN THE CORPORATE STRUCTURE

В статті узагальнено міжнародний досвід управління державною власністю в корпоративних структурах на основі обґрунтування функціональних сфер державної власності з недостатньо ефективними ринковими механізмами. Визначено найбільш результативні форми управління державною власністю в корпоративних структурах в країнах Європи та Північної Америки.

The paper summarizes the international experience of state property management in corporate structures based on the study of the functional areas of public property with insufficiently effective market mechanisms. Determined the most productive form of state property management in corporate structures in Europe and North America.

Ключові слова: міжнародний, досвід, управління, державна, власність, корпоративні структури, функціональні, сфери ринкові, механізмами.

Keywords: international experience, management, state, ownership, corporate structure, functional, market scope, mechanisms.

Постановка проблеми. Як відомо, сучасне ринкове господарство є змішаним і засновано на взаємодії приватної та державної форм власності. Кожна сучасна держава володіє державною власністю, яка характеризується певними кількісними розмірами, галузевою структурою і т.д. Державна власність у всіх країнах має важливе економічне значення і у вирішальній мірі забезпечує соціальні гарантії населенню, закріплені в основних законах держав. Слід зазначити, що в ХХ столітті, і особливо після кризи 1929-1933 років, державна власність отримала значний розвиток. Незважаючи на зниження частки державної власності в 70-80-х роках минулого століття, її

питома вага в більшості економічно розвинених країн значний. На державних підприємствах Німеччини проводиться 10%, Австрії до 30% валового внутрішнього продукту. На них зайнято від 4% у Великобританії до 20-25% в Австрії, Німеччині та Франції робочої сили. Державні підприємства в Німеччині і Великобританії здійснюють 1/6, у Франції і в Австрії до 1/3 валових капіталовкладень в економіку країни. У США близько 1/3 всієї землі знаходиться у власності федерального уряду. Отже, держава сьогодні є і підприємцем, і великим інвестором, і основним організатором НДДКР.

Аналіз останніх публікацій. Систематизація наукових поглядів з обраної проблематики, дає

змогу стверджувати, що достатня кількість визначних економістів так чи інакше акцентували увагу у своїх працях на проблемах авторського дослідження, досить назвати імена: Bercovitz J. [1], Berle A. [2], Campbell J. [3], Contractor F. [4], Ding Y.[5], Froot K. [6], Heath J. [8], Hunt C [9], Stark D. [11].

Мета статті. Однак слід визнати, що наукові підходи, які акцентують увагу на визначенні міжнародного досвіду управління державною власністю в корпоративних структурах досить непоширені та носять фрагментарний характер. Тому ключовим аспектом авторської статті є систематизація міжнародного досвіду управління державною власністю в корпоративних структурах.

Основні результати дослідження. У розвинених країнах державна власність зосереджена в життєво важливих для населення і національної безпеки країни галузях народного господарства, в яких ринкові механізми недостатньо ефективні. До них традиційно відноситься представлений на рис. 1.

У країнах Західної Європи основні зусилля державних органів зосереджені не так на якнайшвидшому продажі державної власності, а на підтримці оптимального співвідношення між державними та недержавними секторами економіки і забезпеченні максимального використання і управління державним майном.

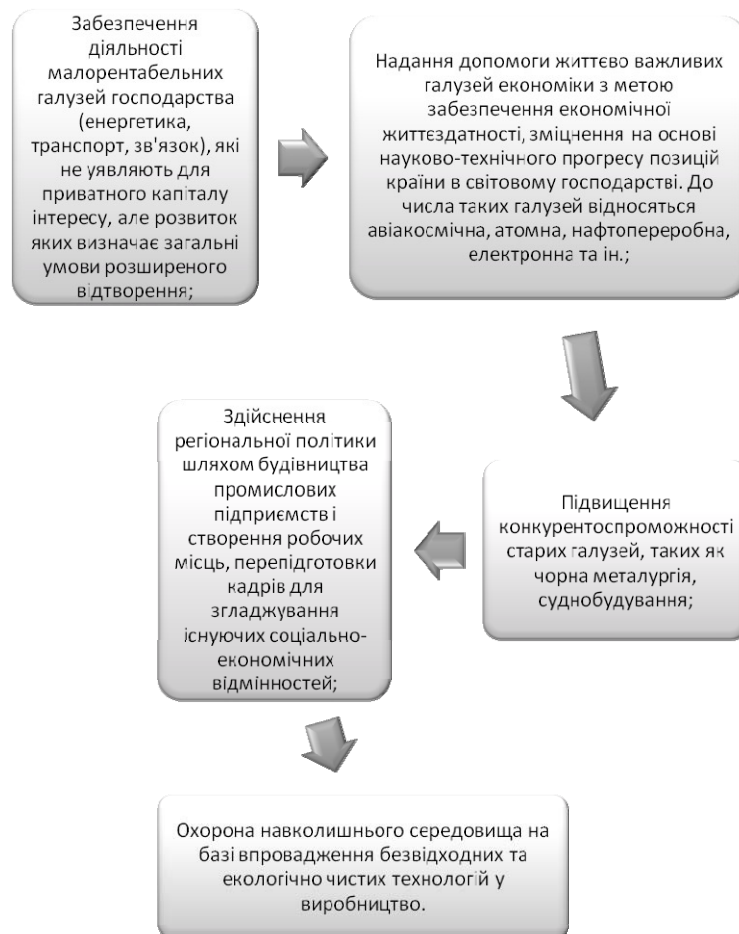

Рис. 1. Сфери державної власності з недостатньо ефективними ринковими механізмами [5]

Специфіка моделі управління державною власністю визначається особливостями конкретної держави, його історією і місцем, яке

воно займає в світі. Виходячи з цього, можна було б припустити, що моделей управління державною власністю стільки ж, скільки держав

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування
Кафедра державного управління
документознавства та інформаційної діяльності

<https://doi.org/10.31713/st1-220170>

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

збірник наукових праць
Випуск 1-2, 2017 р.

Рівне – 2017

Редакційна колегія

Мошинський Віктор Степанович, головний редактор, д-р сільгосп. наук, професор, ректор Національного університету водного господарства та природокористування;

Савіна Наталія Борисівна, відповідальний редактор д-р екон. наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків НУВГП;

Якимчук Аліна Юрївна, відповідальний секретар, к.е.н., доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП.

Алейнікова Олена Володимирівна, д-р наук з державного управління, професор, завідувач кафедри економічної теорії НУВГП;

Адамчак Станіслав, професор, ректор Свентокшиського технічного університету в Кельці (Польща);

Акімов Олександр Олексійович, к.держ.упр., заступник начальника відділу правового забезпечення Національної служби посередництва і примирення;

Антонова Світлана Євгенівна, к.е.н., доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування НУВГП;

Балабасва Зінаїда Василівна, д-р філос. наук, професор кафедри регіонального управління і публічного адміністрування ОРДУ НАДУ при Президентові України;

Бова Тетяна Вячеславівна, д-р наук з державного управління, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП;

Бондарчук Наталія Володимирівна, д-р наук з державного управління, професор, професор кафедри обліку і аудиту Дніпропетровського аграрно-економічного університету;

Бугайцов Сергій Георгійович, д-р наук з державного управління, професор, головний науковий співробітник відділу радіоіндукованих онкологічних захворювань ДУ «Національний науковий центр радіаційної медицини» НАМН України;

Бутник Олена Олександрівна, к.держ.упр., доцент, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України;

Валух Андрій Михайлович, к.е.н., доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП;

Васильєва Олександра Іллівна, д-р наук з державного управління, професор, професор кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом НАДУ при Президентові України;

Ващенко Костянтин Олександрович, голова Національного агентства України з питань державної служби;

Граца Тадеуш, професор, ректор Вищої школи Євросрегіональної економіки ім. Альчіде де Гаспарі в Юзефові (Польща);

Гаман Микола Васильович, д-р наук з державного управління, професор, Перший заступник керуючого справами Апарату Верховної Ради України;

Дробко Едуард Васильович, к.держ.упр., доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП;

Загорський Володимир Степанович, д-р екон. наук, професор, ректор Львівського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України;

Іванюта Павло Васильович, д-р наук з державного управління, доцент, професор кафедри фінансів Вінницького кооперативного інституту;

Івашова Людмила Миколаївна, д-р наук з державного управління, професор, Академія митної служби України, завідувач кафедри державної служби та митної справи;

Кальниш Юрій Григорович, д-р наук з державного управління, професор, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ при Президентові України;

Коваленко Микола Миколайович, д-р наук з державного управління, доцент, доцент кафедри економічної теорії та фінансів Харківського регіонального інституту НАДУ при Президентові України;

Корбутяк Віктор Іванович, к.т.н., доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП;

Крачунов Христо, д-р інж. наук, професор, Технічний університет Варна (Болгарія);

Левицька Світлана Олексіївна, д-р екон. наук, професор, директор Навчально-наукового інституту економіки, менеджменту та права НУВГП;

Левченко Наталія Михайлівна, д-р наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Запорізького національного технічного університету;

Лопушинський Іван Петрович, д-р наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету;

Малиновська Олена Анатоліївна, д-р наук з державного управління, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень;

Олійченко Ігор Михайлович, д-р наук з державного управління, професор, професор кафедри менеджменту інноваційної діяльності та державного управління Чернігівського національного технологічного університету;

Павлов Володимир Іванович, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів і економіки природокористування, академік Академії економічних наук України та Української академії економічної кібернетики, заслужений економіст України, Віце-президент Спілки економістів України;

Петрос Ольга Михайлівна, д-р наук з державного управління, професор кафедри соціальної та гуманітарної політики НАДУ при Президентові України;

Пархоменко-Кучевіл Оксана Ігорівна, д-р наук з державного управління, професор, головний науковий співробітник Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування НАДУ при Президентові України;

Романенко Євген Олександрович, к.держ.упр., докторант кафедри державної політики та управління політичними процесами НАДУ при Президентові України;

Руденко Ольга Мстиславівна, д-р наук з державного управління, директор Інституту глобальних стратегій управління НУ «Острозька академія»;

Сазонець Ігор Леонідович, д-р екон. наук, професор кафедри міжнародної економіки НУВГП;

Скрипчук Петро Михайлович, д-р екон. наук, професор кафедри менеджменту НУВГП;

Сиченко Віктор Володимирович, д-р наук з державного управління, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій Дніпропетровського державного аграрного університету;

Сохнич Анатолій Якович, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри управління земельними ресурсами Львівського національного аграрного університету;

Чмель Сильвія, професор, директор Інституту медичних наук Університету підприємництва у Варшаві (Польща);

Шпак Юрій Валерійович, д-р наук з державного управління, доцент, в.о. завідувача кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП;

Штурхецький Сергій Володимирович, к.держ.упр., депутат Рівненської обласної ради, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності НУ «Острозька академія».

Збірник засновано з жовтня 2013 року. Виходить щоквартально.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 20360-10160 Р від 11.10.2013 року

Поштова адреса редакції:
33028, м. Рівне, вул. Приходька, 75, к. 238
Телефон: +380362 22-10-42
e-mail: zbir-dyms@ukr.net
http://nuwm.edu.ua

Засновники:
Національний університет водного господарства та природокористування, кафедра державного управління, документознавства та інформаційної діяльності

Видавець і виготовлювач:
Редакція журналу «Стратегія і тактика державного управління», Кафедра державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування

Редакційно-видавничий відділ НУВГП
33028, м. Рівне, вул. Соборна, 11
Телефон: +38 (0362) 63-57-31

Передрукування дозволяється лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів особисто несуть автори статей. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

Рекомендовано до друку Вченою радою НУВГП від 19.04.2019 р.
Підписано до друку 19.04.2019 р.
Наклад – 1000 прим.

Редакція залишає за собою право на незначне корегування, редагування і скорочення статей авторів, а також літературне виправлення (зі збереженням головних висновків та стилю авторів). Надані до друку матеріали не повертаються авторам.

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Чачанідзе Г., Бучашвілі Г. Кредитна система проектування університетських академічних планів та курсів	5
Зима І. Я. Значення освітніх інститутів у вдосконаленні системи державного управління підготовкою медичних кадрів	8
Маланчук Л. О., Дряєва І. П. Посилення стійкості інформаційного суверенітету України в сучасних умовах	17
Саленко А. С. Вдосконалення системи державного управління в контексті лібералізації підприємницької діяльності	21
Тихончук Л. Х. Державне регулювання економічної діяльності корпорацій в міжнародному інституційному середовищі	26
Фесянов П. О. Адаптація державного управління і державної служби до стандартів європейського союзу: організаційно-правові аспекти	32
Цецик Я. П. Вплив органів влади на суспільно-політичну ситуацію на Волині на початку 1920-х рр.	39
Шанюк В. І. Проблеми реформування місцевого самоврядування на Рівненщині на прикладі Городоцької сільської ради Рівненського району	46
ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	
Сазонець І. Л. Міжнародний досвід управління державною власністю в корпоративних структурах	51
Ханін І. Г. Теоретичні основи дослідження онтології інформаційних процесів в світовій економіці	60
Гладченко А. Ю. Проблеми макроекономічної рівноваги на національному рівні	66
Криворучко О. П. Удосконалення механізмів розвитку дорожньої галузі в контексті реалізації інвестиційних інфраструктурних проектів	72
Лецер Ю. О. Концептуалізація стану функціонування ІТ-підприємств України	80
Сазонець О. М., Валиулліна З. В., Качан О. І. Аналіз інформаційної складової в корпоративних моделях	88
Стець Н. В. Формування стратегії економічного розвитку сільського господарства	95
Ковшун Н. Е., П'ятка Н. С. Особливості екологічного інвестування у країнах ЄС та Україні: статистичний огляд	99
Середюк Т. Б. Стратегії управління дифузією інновацій на ринках високих технологій в умовах інваріантності	105
Альшаафі Мохамед Алі Теоретичні підходи до виявлення напрямів реформування системи стратегічного управління закладів охорони здоров'я	118

STRATEGIES AND TACTICS OF PUBLIC ADMINISTRATION

Guram Chachanidze, Goderdzi Buchashvili	
The Credit System of Designing the University Academic Plans and Curricula	5
Zyma I. Ya.	
The Value of Educational Institutions in Improving the System of Public Administration Training of Medical Personnel	8
Malanchuk L.O., Driaieva I. P.	
Strengthening of Stability of Information Governance of Ukraine in Modern Conditions	17
Salenko A. S.	
The Institutional Framework for State Support for the Liberalization of Entrepreneurial Activity	21
Tykhonchuk L. Kh.	
State Regulation of Economic Activity of Corporations in the International Institutional Environment	26
Fesianov P. O.	
Adaptation of Public Administration and Civil Service To the Standards of the European Union: Organizational and Legal Aspects	32
Tsetsyk Y. P.	
Influence of Authorities in the Social and Political Situation in the Folk At the Beginning of the 1920 years	39
Shaniuk V. I.	
Problems of Local Selfgovernance Reform on the Example of the City Regional River Council of the Rivnen District	46

ECONOMIC ISSUES OF PUBLIC ADMINISTRATION

Sazonets I. L.	
International Experience of Management of State Property in the Corporate Structure	51
Khanin I. H.	
Theoretical Foundations of the Study of the Ontology of Information Processes in the World Economy	60
Hladchenko A. Y.	
Problems Of The Macroeconomic Equilibrium At The National Level	66
Kryvoruchko O. P.	
Improvement of Mechanisms Road Sector in the Context of Infrastructure Investment Projects .	72
Letser Yu. O.	
Conceptualization of the State of Functioning of It Enterprises of Ukraine	80
Sazonets O. M., Valiullina V. Z., Kachan O. I.	
Analysis of the Information Company in Corporate Models	88
Stets N. V.	
Formation of the Economic Development Agricultural Strategy	95
Kovshun N. E., Piatka N. S.	
Features of Environmental Investment in the Eu and Ukraine: Statistical Review	99
Serediuk T. B.	
Strategies for Managing the Diffusion of Innovations on High-Tech Market in Conditions of Invariance	105
Alshaafi Mohamed Ali	
Theoretical Approaches to Detection of Directions Reforming the System of Strategic Governance of Health Institutions	118

в світі, проте, таке твердження буде не вірним, оскільки в зв'язку з розвитком держави змінювався «набір» державної власності, змінювалися і методи управління. Будь-яка модель управління, що застосовується в тій чи іншій державі, повинна бути динамічною, тобто повинна змінюватися відповідно до змін, що відбуваються в державі. У зв'язку з цим можна припустити, що виникнення нових моделей управління державною власністю неминуче. Серед факторів, які впливають формування тієї чи іншої моделі управління, на вибір методів управління можна виділити наступні: наявність тактичних і стратегічних цілей управління державною власністю; відсутність або втрата їх цілей призводить до того, що або є недолік необхідної державі власності, або її розміри стають надто громіздкими, а тому і важко керованими; характеристики ринкового господарства на певному історичному відрізку часу. державна власність має істотну перевагу в кризові для економіки періоди серйозних політичних і соціальних потрясінь. як тільки кризові явища поступово долаються, переваги державного сектора в значній мірі втрачаються через те, що приватний капітал має велику свободу дій і більш пристосований для ринкового господарства; дієвість існуючих форм і методів прямого державного регулювання ринковою економікою; якщо держава не може досягти своїх цілей тільки методами адміністративного впливу на ринок, воно починає використовувати економічні важелі, аж до використання самої власності як такого роду важеля управління (наприклад, на основі утворення державних підприємств шляхом націоналізації приватних); інтернаціоналізація світового господарства і зростання числа транснаціональних компаній і масштабів їх діяльності в порівнянні з чисто національними за капіталом компаніями; дефіцитність бюджетних коштів, часто необхідних для розвитку державних підприємств, звідси переважно комерційних форм управління ними [7].

Методи управління державною власністю в тій чи іншій країні залежать перш за все від розміру і складу державного сектора. у країнах, де розмір власності, що належить державі невеликий, управління державною власністю в більшій мірі підпорядковане ринковим законам.

Функціонування підприємств змішаної форми власності в економіці країни вимагає вироблення такої моделі управління державними частками в акціонерних товариствах, яка відповідала б інтересам держави. У літературі, як правило, розглядаються три можливі моделі управління державними частками власності в акціонерних товариствах. Американська модель, використовувана в основному країнами з незначною часткою держави в виробничому секторі. для цієї моделі найбільш характерна передача державних пакетів акцій в контрактне управління приватним компаніям, що управляють. крім того, як особлива організаційна форма управління державною власністю існують так звані «публічні корпорації», які безпосередньо підпорядковані відповідним галузевим департаментам та міністерствам. капітал таких корпорацій не ділиться на акції, тому вони повністю знаходяться у власності держави. Італійська модель, характерна для країн з найбільш високою часткою державної власності. Основна форма управління державними частками в цій моделі пов'язана зі створенням багатогалузевих державних холдингових компаній (міжвідомчих комітетів з економічного і промислового планування), підпорядкованих безпосередньо міністерству державного майна. нижче по вертикалі розташовуються державні холдингові компанії другого рівня, які беруть участь в акціонерних капіталах галузевих холдингових компаній, а через них або безпосередньо – в акціонерних капіталах конкретних виробничих компаній, для яких характерна змішана (за участю держави) акціонерна власність. Змішана модель управління державними частками власності в акціонерних товариствах використовується в таких країнах як Великобританія, Німеччина і Франція. у різних країнах вона має свої особливості.

У Великобританії поширені переважно публічні корпорації. акціонерні товариства з винятковим участю держави та змішані акціонерні товариства зустрічаються відносно рідко. широко використовується система контрактів приватних компаній на управління державним майном. У Німеччині найчастіше зустрічаються акціонерні товариства з

винятковим участю держави та змішані акціонерні товариства (публічні корпорації поодинокі). Широко використовується форма холдингів зі змішаним участю приватного капіталу і держави. Діяльність даних акціонерних товариств з федеральним участю регулюється федеральними галузевими міністерствами, діяльність товариств з участю земель – міністерствами фінансів земель. Відомий досвід створення спеціалізованих державних агентств для реструктуризації компаній, підготовці їх до продажу, включаючи пакети акцій, що перебувають у державній власності. У Франції широко використовуються як форма публічних корпорацій, так і акціонерні товариства з винятковим участю держави та змішані акціонерні товариства. Широко поширена також форма холдингів зі змішаним участю приватного капіталу і держави. У схемі управління державними частками діє складна перехресна система державних органів, що регулюють діяльність конкретних акціонерних товариств з контрольною державною участю. Вважаємо, що має сенс більш докладно зупинитися на особливостях управління державною власністю в розвинених країнах світу.

Сполучені Штати Америки. Основними об'єктами державної власності в США є державний земельний фонд (приблизно 30% всієї земельної площі країни), майно поштової служби, системи іригації і водопостачання, канали, дороги, автодорожнє та портове господарство, мережа електростанцій і системи електро-, газо- і водопостачання, військове майно та ін. Історично державний сектор США розвивався за рахунок державних інвестицій та без організації акціонерних товариств. Величезний розмір державного сектора у всіх галузях промисловості був створений за роки другої світової війни за рахунок коштів бюджету. У ті роки в США було побудовано кілька тисяч підприємств, необхідних в основному для матеріального забезпечення за все, що було пов'язано з війною; машинобудівні, хімічні, металургійні, суднобудівні підприємства, електростанції і т.д. У післявоєнний період велика частина цих державних підприємств була продана приватним компаніям, причому часто за символічну плату. Власниками даних

підприємств в кінцевому рахунку виявилися великі компанії, які мали у своєму розпорядженні фінансовими коштами для реорганізації та налагодження виготовлення мирної продукції.

В цілому державна власність в США становить близько 20% національного багатства країни. При цьому частка пакета державної власності на акції в загальному її обсязі незначна. В акціонерних товариствах США держава практично не бере участі у формуванні їх статутних капіталів, так як історично такі компанії створювалися як ринкові і недержавні. Хоча держава в США і бере на себе фінансування будівництва капіталомістких об'єктів, але воно інвестує в основному ті галузі, які не представляють інтересу для приватного бізнесу. За рахунок державних коштів фінансується також розвиток новітніх високотехнологічних, а слідчо і найбільш капіталомістких галузей атомної промисловості, електроніки, лазерної та космічної промисловості, які мають досить тривалі терміни окупності вкладених в них інвестицій, а тому не завжди становлять інтерес для приватних інвесторів. Створені ж за державний коштом підприємства згодом передаються для управління приватним корпораціям. Але щоб підвищити зацікавленість останніх, держава забезпечує їх пільговими кредитами, субсидіями, вигідними замовленнями і т.д.

До державної власності США відносяться також науково дослідні установи, лабораторії, експериментальні підприємства, університети, коледжі. Наукові дослідження є найважливішим об'єктом державних капіталовкладень. Державні кошти покривають більше 90% фінансових коштів, що спрямовуються в авіаційну промисловість і ракетобудування, близько 2/3 – в електроніку і електротехніку, але у всіх випадках тут немає місця державної власності на акції або інші цінні папери [6].

Загальне управління державними підприємствами в США здійснюють відповідні міністерства або спеціальні постійно діючі комісії, створювані за рішенням Конгресу. Підприємства енергетичного сектора управляються такими організаціями, як Адміністрація електрифікації сільських районів, Управління долини Теннесі, Бюро освоєння

природних ресурсів та ін. Державні підприємства атомної промисловості підкоряються Федеральній комісії з атомної енергії, підприємства добувної промисловості – Бюро шахт США і т.д. Особливість американської моделі управління державною власністю полягає в тому, що безпосереднє управління відбувається шляхом передачі державних підприємств в оперативне управління та експлуатацію приватним корпораціям, а не шляхом представництва в складі керівних органів в акціонерному товаристві. Американський досвід показує, що наявність державної власності безпосередньо або у вигляді пакетів акцій більшою мірою умовність, або формальність з урахуванням прямого втручання держави в ринкові процеси і управління ними. Після терактів 11 вересня окремим галузям економіки було завдано істотної шкоди, який держава тут же взяла на себе. Збитковість, незважаючи на мільярдні державні дотації, приватних американських авіакомпаній поставила на порядок денний питання про їх націоналізацію. Держава надала величезні субсидії на випадок нових терактів. Треба відзначити, що щорічна державна допомога приватному сектору США перевищує її надходження від приватизації державної власності в інших країнах світу за кілька років [10].

Західна Європа. Державна власність, наприклад, у Великій Британії розвивалася інакше, ніж в США. Починаючи з кризи 1929-1933 років, держава робила антикризові заходи, для чого створювалися спеціальні державні органи. Крім цього в Великобританії стали створюватися змішані державно-капіталістичні компанії, тобто компанії з участю державного капіталу, що діють під державним контролем. Однак це не був процес придбання безпосередньо акцій даних компаній. Держава володіла в них певними паями, або частинами, статутного капіталу, що не оформлялися у вигляді акцій, тобто цінних паперів, хоча по суті своїй пайовий внесок до статутного капіталу і покупка цінних паперів – це рівнозначний процес, але сам по собі пай – це неподільна по натурі частину майна, а акція – майнове право на дохід від функціонування майна. У випадку з акцією держава безпосередньо не володіє

самим матеріальним майном юридичної особи, а має у власності лише майнове право на частину отриманого ним доходу.

Наступним поштовхом, що зміцнила тенденцію до одержавлення власності в Великобританії, стала друга світова війна. Держава стимулювала концентрацію промисловості. Військові замовлення отримували найбільші фірми. Щоб забезпечити виконання цих замовлень, держава брала в свої руки розподіл сировини, палива, енергії та забезпечувало ними перш за все ті великі фірми, які виконували військові замовлення. У разі необхідності держава йшло навіть на ліквідацію дрібних і середніх фірм або підпорядковував їх більшим. Якщо це було в інтересах виконання військових замовлень. Найбільші кроки по створенню державної власності були зроблені після війни, коли до влади в Великобританії прийшли лейбористи. У ці роки були націоналізовані Англійський банк, підприємства вугільної та газової промисловості, електростанції, радіо і телебачення, залізні дороги і інші види транспорту, а в наслідку в 1967 році – і підприємства металургійної промисловості. При переході акціонерних компаній у власність держави акції, що належать приватним акціонерам, обмінювалися на облігації державної позики, які приносили дохід в процентному вираженні кілька перевищує відсоток дивіденду за колишніми акціях, оскільки при націоналізації більшість підприємств оцінювалося таким чином, що їх балансова вартість завищували. У свою чергу отримані при обміні державні облігації можна було продати на біржі. В результаті такої націоналізації держава ставало представниками тієї чи іншої кількості акцій націоналізованих компаній, а отримувало власність безпосередньо на них як на майнові комплекси. Націоналізація в Великобританії проводилася з метою інвестування в ті галузі економіки, які були привабливими для інвестицій приватного бізнесу [6].

Треба сказати, що націоналізовані були переважно старі, малорентабельні галузі. Таким чином держава приймала на себе витрати з утримання цих важливих для господарства галузей, а колишнім їх власниками давало можливість освоювати нові перспективні галузі.

Націоналізовані галузі, особливо вугільна і металургійна промисловість, потребували реконструкції. Колишнім власникам така реконструкція була непосильна саме тому, що вони не забезпечували досить високі прибутки, тому держава провела їх реконструкцію за рахунок коштів бюджету. Крім того, в руки держави були передані галузі, обслуговуючі інше господарство, що забезпечують його паливом, енергією, металом. Після націоналізації вони стали надавати приватному сектору енергію, транспорт і сировину за зниженими цінами. За рахунок держави витрати корпорацій знизилися, їх доходи збільшилися і положення на світовому ринку усталилося. Однак державний сектор вимагав великих витрат на утримання, а його ефективність не підвищувалася в тій мірі, в якій це було необхідно [11].

У 80-х роках уряд М.Тетчер приватизувала ряд державних підприємств, в націоналізовані галузі був допущений приватний сектор, отже, зменшені державні інвестиції. В результаті структура державної власності кардинально змінилася, так як при приватизації державні підприємства акціонувалися і частина пакета акцій залишалася у власності держави, тобто це вже була власність держави безпосередньо на майно компанії, а власність на її акції. В ході приватизації переважним правом при покупці акцій користувалися працівники приватизованих підприємств. У великих розмірах приватизація державної власності продовжилася і в 90-і роки [12].

Більшу частину загальної суми в 97 млрд доларів, що надійшла від приватизації в період з 1979 по 1995 роки, уряд Великобританії отримало від приватизації 48 найбільших компаній, таких як Брітіш Телеком, Брітіш Гез, Брітіш Ейрвейз і Брітіш Петролеум. Якщо говорити про успіхи програми приватизації Великобританії, то треба відзначити збільшення ефективності і прибутковості підприємств, які належали раніше державі; значне зростання акціонерів серед дорослого населення; значне зменшення субсидій державним підприємствам. Приватизація в Великобританії проводилася поступово, акцент був зроблений на отримання прибутку, законодавча база для проведення приватизації була дуже ретельно підготовлена.

Крім того, характерною рисою британської приватизації була ефективна система регулювання діяльності природних монополій в постприватизаційний період. Завдяки приватизації частка державного сектора Великобританії знизилася до 10% промислової продукції, але через державний бюджет, як і раніше перерозподіляється до 40% валового національного продукту. Акценти управління державною власністю змістилися в бік управління фінансовими потоками [5].

Портфель державної власності ФРН на цінні папери становить приблизно 20% акціонерного капіталу країни. Державні компанії до недавнього часу давали 95% електроенергії ФРН, 75% кам'яного вугілля, 80% залізної руди, 50%) алюмінію, 40% автомобілів. Як приклад можна привести багатогалузевий концерн «Феба», контрольований державою. Він був заснований ще в 1929 році шляхом злиття чотирьох фірм. У 1984 році в результаті часткової приватизації належний державі пакет акцій концерну був знижений з 43 до 30%. Процеси приватизації державної власності стали наростати з другої половини 90-х років. Приватизації зазнали такі компанії як «Дойче Телеком», авіакомпанія «Люфтганза», Поштовий банк і ін. Все це знову веде до зниження частки державної власності в безпосередньо виробничій сфері за незмінності впливу держави на фінансові потоки. Німецька модель приватизації і побудови соціально орієнтованої економіки викликає також жвавий інтерес. Нерідко її розглядають як альтернативу політиці, що проводиться Міжнародним банком реконструкції та розвитку та іншими міжнародними фінансовими організаціями [2].

З метою управління та приватизації державного майна в Німеччині під контролем Федерального міністерства фінансів в 1990 р був заснований Тройханд (ТК). Відповідно до закону про ТК, прийнятому в червні 1990 року, майже вся загальнонародна власність колишньої НДР в сфері промисловості і торгівлі (за невеликими винятками) ставала державної федеральної власністю і передавалася у володіння ТК. Приватизація майже 13 тисяч східнонімецьких підприємств із загальною чисельністю зайнятих понад 5 мільйонів людей була успішно проведена всього за п'ять років [12].

Відмінною рисою ТК було те, що Міністерство фінансів ФРН, затвердивши склад Адміністративної ради ТК, в подальшому не втручалася в оперативну діяльність компанії, і зберегла за собою тільки функції контролю.

Більшість концептуальних і оперативних завдань приватизації та управління державним майном виконувалося безпосередньо ТК. Це висувало високі вимоги до її організаційну структуру. Керівні органи ТК – Адміністративна рада та Рада директорів. Обов'язки Адміністративної ради як контролюючого, дорадчого і консультативного органу була чітко відокремлені від обов'язків Ради директорів. Останньому надавалося право виносити питання на обговорення і рішення Адміністративної ради. Це означало, що без пропозиції з боку Ради директорів ніяких рішень адміністративна рада самостійно приймати не могла [11].

Приватизація в Німеччині здійснювалася досить інтенсивно – до кінця 1994 р. майже всі існуючі підприємства були або приватизовані, або намічені для закриття. ТК мало широкі повноваження в управлінні державною власністю. Управління пакетами акцій, що належать державі, в Німеччині регулюються, як правило, не законами, а постановами або директивами міністерств, а також правилами, розробленими самої ТК. Такий підхід дозволяє, не змінюючи законодавства, досить швидко адаптуватися до мінливих умов. У Німеччині до сих пір зберігається певна кількість підприємств з державною участю. Вони є частково федеральними, або підприємствами з федеральним пайовою участю, а частково земельними, або підприємствами з земельною пайовою участю. Управління державними пакетами акцій знаходиться в руках федерального уряду (а саме, Міністерства фінансів) або конкретного земельного уряду. Для контролю за підприємствами, що належать державі, використовувались наглядові ради, які, призначають і звільняють з посади менеджерів підприємств. Треба відзначити, що в Німеччині відбуваються і процеси, протилежні приватизації, як правило, на основі того чи іншого участі держави в приватних підприємствах. Така участь регулюється відповідними законодавчими нормами, які, перш за все, відносяться до сфери державного

бюджету, оскільки в більшості випадків пов'язані з виділенням коштів з бюджету. Державне регулювання даного процесу як особливої форми націоналізації включає регламентацію цілей участі держави в капіталі підприємств, що відносяться до приватної форми власності (наявність державних цілей, яких не можна досягти іншими шляхами, наявність цілей, не пов'язаних з отриманням доходу та ін.), і обмежувачами, які накладаються на такі рішення (неможливість перевищити виділені з бюджету ліміти коштів, забезпечення необхідного ступеня впливу на діяльність підприємств [9]).

У Франції в даний час налічується близько 600-700 підприємств, в яких державна участь в статутному капіталі становить 30% і більше. Всього ж чисельність підприємств з державною участю досягає декількох тисяч. Участь держави в капіталі господарських структур забезпечує йому вплив на прийняття рішень в них. У тому випадку, якщо держава не володіє контрольним пакетом акцій компанії, її діяльність та управління підпорядковуються законодавству, що регулює функціонування приватного підприємства. Якщо ж компанія є державною, то її діяльність регулюється законодавством, що стосується державної власності. Для управління державними компаніями в них створюються адміністративні (в деяких випадках наглядові) поради, крім того держава призначає і звільняє з посади керівників підприємств, також держава визначає перелік рішень, прийняття яких вимагає попередньої згоди на рівні уряду або відповідних міністерств, як правило це рішення, мають стратегічний характер для національних інтересів і пов'язані з фінансуванням і науково-технічними новаціями. Компанії з державною участю закріплюються за певним галузевим міністерством, крім того діяльність державних компаній координується Бюджетним управлінням, Казначейським управлінням, управлінням конкуренції і споживання. Треба відзначити, що участь держави в банківському секторі ще більш значне, ніж в індустріальному секторі, і досягає 50% всіх фінансових активів. Висока частка державної власності на фінансовому ринку Франції дозволяє державі через володіння акціями фінансових компаній практично повністю контролювати грошовий

ринку країни. Якщо говорити про приватизацію у Франції, то треба зазначити, що французька програма приватизації, що розпочалася в 1986 році урядом Ширака, була припинена в 1988 році і відновлена в 1993 році урядами Балладура і Жюппе. Особливістю французької програми є збереження урядом значного контролю за приватизованими компаніями. У Франції приватизація здійснювалася за допомогою автоматичного розподілу акцій між працівниками приватизованих компаній, а також за допомогою розміщення великих блоків акцій у «стабільного ядра» інституційних інвесторів, щоб уникнути використання цих акцій в спекулятивних цілях, сприяючи таким чином їх майбутнього твердому положенню на фондовому

ринку. Питома вага державного сектора в Італії становив в середньому близько 40%, в тому числі в промисловості – 30%, у фінансовій сфері – 50%, це було зумовлено відносно слабкою економікою країни в порівнянні з економікою сусідніх країн Західної Європи. Без державної підтримки економіка Італії не змогла б витримати конкуренції з більш розвиненими країнами. В даний час в Італії розрізняють форми управління державною власністю в корпоративних структурах, що представлені на рис. 2. Система управління державною власністю в Італії має таку особливість: всі державні організації об'єднані в кілька холдингів, які перебувають у віданні Міністерства державного майна [12].

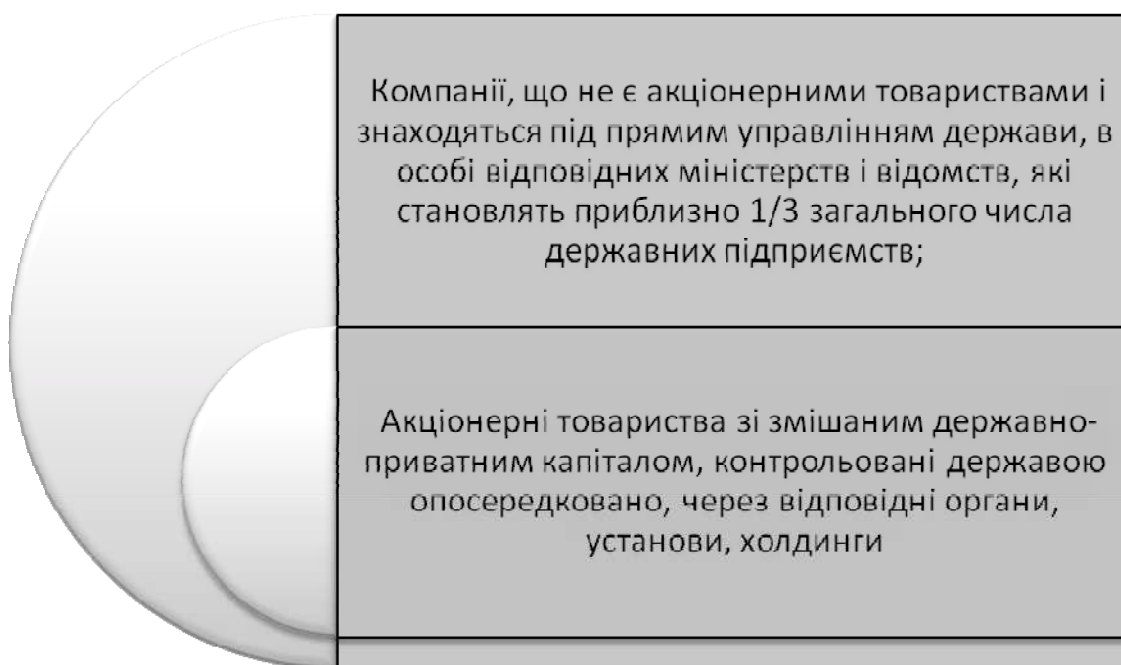

Рис. 2. Форми управління державною власністю в корпоративних структурах Італії [9; 11; 6]

Найбільші з них до 90-х років контролювали металургію, електроніку, банківська справа, суднобудування, телефонний зв'язок, машинобудування. Державні холдинги забезпечують виконання господарючими суб'єктами, що входять до їх складу, завдань, що впливають з національних інтересів країни. Компанії, що фінансуються за рахунок держави, звільняються від сплати відсотків за отриманими від держави кредитами, мають право випускати гарантовані державою облігації, але при цьому

65% річного прибутку відраховується до державного бюджету. Система холдингових компаній Італії складається з багатогалузевих холдингів і галузевих акціонерних компаній, які діють на ринку у відповідності з тими ж законодавчими нормами, що і приватні компанії. Втручання держави в управління компаніями полягає насамперед у призначенні вищого управлінського персоналу, а також у визначенні інвестиційної політики компанії [5].

Висновки. Таким чином, можна говорити, що приватизація як один з найбільш часто використовуваних методів управління державною власністю приносить в бюджет досить великі суми, і одночасно з цим уряду знімають з себе тягар обслуговування і управління «монстрами» індустрії своїх країн. «Масштабна і радикальна трансформація всіх основ господарювання, яка була проведена в нашій країні, не має аналогів в світі. Це, безумовно, позначилося на якості ринкових реформ, на формуванні інститутів ринку. І хоча в економічній літературі багато авторів відзначають, що передбачений науковий багаж дозволяв забезпечити більш якісну опрацювання реформ, діяльність вітчизняних реформаторів навряд чи заслуговує тільки негативної оцінки. По-перше, яким він був закордонний досвід ринкового господарювання лише в незначній мірі застосований в українських умовах, а, по-друге, злам адміністративно-командної системи в кінці кінців стався, хоча отримані результати далекі від запланованих».

Список використаних джерел

1. Bercovitz J. et al. Organizational structure as a determinant of academic patent and licensing behavior: An exploratory study of Duke, Johns Hopkins, and Pennsylvania State Universities. *The Journal of Technology Transfer*. 2001. Т. 26. №. 1-2. С. 21–35.
2. Berle A. A., Means G. G. C. The modern corporation and private property. Transaction publishers, 1991.
3. Bollen L., Vergauwen P., Schnieders S. Linking intellectual capital and intellectual property to company performance. *Management Decision*. – 2005. Т. 43. № 9. С. 1161–1185.
4. Campbell J. L., Lindberg L. N. Property rights and the organization of economic activity by the state. *American sociological review*. 1990. С. 634–647.
5. Contractor F. J., Kundu S. K. Modal choice in a world of alliances: Analyzing organizational forms in the international hotel sector. *Journal of international business studies*. 1998. Т. 29. № 2. С. 325–356.
6. Ding Y., Zhang H., Zhang J. Private vs state ownership and earnings management: evidence

В національній економіці України процес становлення оптимальної системи і моделі управління державними частками (пакетами акцій) в акціонерних товариствах ще не закінчений. Незважаючи на те, що глибока теоретична проробка цього питання поки відсутня, вжиті аналітичні та теоретичні дослідження в цій сфері дозволяють систематизувати і узагальнити наявну практику управління державними частками (пакетами акцій) в акціонерних товариствах і виділити його основні завдання. Найбільш актуальними завданнями в області практичного управління державною власністю дослідники вважають уточнення структури та складу державної власності, формалізацію ідей, завдань і принципів її функціонування, визначення критеріїв ефективності управління, які, в свою чергу, вимагають пошуку і обґрунтування методичних підходів до вирішення конкретних економічних завдань – оцінки окремих об'єктів державної власності і визначення ефективних напрямків їх структурного розвитку.

from Chinese listed companies. *Corporate Governance: An International Review*. 2007. Т. 15. № 2. С. 223–238.

7. Froot K. A., Scharfstein D. S., Stein J. C. Risk management: Coordinating corporate investment and financing policies. *The Journal of Finance*. 1993. Т. 48. № 5. С. 1629–1658.
8. Heath J., Norman W. Stakeholder theory, corporate governance and public management: what can the history of state-run enterprises teach us in the post-Enron era? *Journal of business ethics*. 2004. Т. 53. № 3. С. 247–265.
9. Hunt C. B., Auster E. R. Proactive environmental management: avoiding the toxic trap. *MIT Sloan Management Review*. 1990. Т. 31. № 2. С. 7.
10. Shaojia L., Pei S., Naiquan L. The Ultimate Ownership and Its Shareholding Structures: Does It Matter for Corporate Performance?[J] *Economic Research Journal*. 2003. Т. 4. С. 51–62.
11. Stark O. Recombinant property in East European capitalism. *American journal of sociology*. 1996. Т. 101. № 4. С. 993–1027.
12. Wade R. The management of common property resources: Finding a cooperative solution. *The World Bank Research Observer*. 1987. Т. 2. № 2. С. 219–234.

References

1. Bercovitz J. et al. Organizational structure as a determinant of academic patent and licensing behavior: An exploratory study of Duke, Johns Hopkins, and Pennsylvania State Universities. *The Journal of Technology Transfer*. 2001. Т. 26. №. 1-2. С. 21–35.
2. Berle A. A., Means G. G. C. The modern corporation and private property. Transaction publishers, 1991.
3. Bollen L., Vergauwen P., Schnieders S. Linking intellectual capital and intellectual property to company performance. *Management Decision*. – 2005. Т. 43. № 9. С. 1161–1185.
4. Campbell J. L., Lindberg L. N. Property rights and the organization of economic activity by the state. *American sociological review*. 1990. С. 634–647.
5. Contractor F. J., Kundu S. K. Modal choice in a world of alliances: Analyzing organizational forms in the international hotel sector. *Journal of international business studies*. 1998. Т. 29. № 2. С. 325–356.
6. Ding Y., Zhang H., Zhang J. Private vs state ownership and earnings management: evidence from Chinese listed companies. *Corporate Governance: An International Review*. 2007. Т. 15. № 2. С. 223–238.
7. Froot K. A., Scharfstein D. S., Stein J. C. Risk management: Coordinating corporate investment and financing policies. *The Journal of Finance*. 1993. Т. 48. № 5. С. 1629–1658.
8. Heath J., Norman W. Stakeholder theory, corporate governance and public management: what can the history of state-run enterprises teach us in the post-Enron era? *Journal of business ethics*. 2004. Т. 53. № 3. С. 247–265.
9. Hunt C. B., Auster E. R. Proactive environmental management: avoiding the toxic trap. *MIT Sloan Management Review*. 1990. Т. 31. № 2. С. 7.
10. Shaojia L., Pei S., Naiquan L. The Ultimate Ownership and Its Shareholding Structures: Does It Matter for Corporate Performance?[J] *Economic Research Journal*. 2003. Т. 4. С. 51–62.
11. Stark D. Recombinant property in East European capitalism. *American journal of sociology*. 1996. Т. 101. № 4. С. 993–1027.
12. Wade R. The management of common property resources: Finding a cooperative solution. *The World Bank Research Observer*. 1987. Т. 2. № 2. С. 219–234.

Рецензент: д.е.н., професор І. Г. Ханін

УДК 339.341

<https://doi.org/10.31713/st1-2201710>
JEL Classification: E 10, F 69, L 86

Ханін І. Г.

д.е.н., професор, професор
кафедри міжнародних економічних відносин,
Національний університет водного
господарства та природокористування

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОНТОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Khanin I. H.

Doctor of Economics, Professor,
Professor of Department International Economic Relations
National University of Water and Environmental Engineering

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY OF THE ONTOLOGY OF INFORMATION PROCESSES IN THE WORLD ECONOMY